DE MERCURII MYTHOLOGIA.

(6

DE ἙΡΜΟΥ͂ SEU MERCURII

MYTHOLOGIA

COMMENTATIO AD LITTERARUM ET ARTIUM

ARCHÆOLOGIAM PERTINENS.

SCRIPSIT JOS. DAN. GUIGNIAUT.

LUTETIÆ PARISIORUM

EXCUDEBAT RIGNOUX,

VIA FRANCORUM-CIVIUM-SANCTI-MICHAELIS, 8.

1835.

J. L. BVRNOVF

REGIAE VNIVERSITATIS INSPECTORI

IN FRANCIAE COLLEGIO ELOQVENTIAE LATINAE

PROFESSORI

STVDIORVM MEORVM AB ADOLESCENTIA MEA

FAVTORI BENEVOLENTISSIMO

CARISSIMO

QVOD OLIM E SCHOLA NORMALI

DOCTOR PROMOVENDVS FACERE DECREVERAM

NVNC POST VIGINTI DVO ANNOS

TARDE AC PRAEPOSTERE CANDIDATVS

VOLENS VSQVE EXSEQVOR

ET HANC QVALEMCVNQVE OPELLAM

DICO ATQVE OFFERO.

DE ἙΡΜΟΥ͂ SEU MERCURII

MYTHOLOGIA.

Τοῦτό γε ἔοικε περὶ λόγον τι εἶναι ὁ Ἑρμῆς, καὶ τὸ ἑρμηνέα εἶναι καὶ τὸ ἄγγελον καὶ τὸ κλοπικόν τε καὶ τὸ ἀπατηλὸν ἐν λόγοις καὶ τὸ ἀγοραστικόν, περὶ λόγου δύναμίν ἐστι πᾶσα αὕτη ἡ πραγματεία (Plat. Cratyl., p. 54 Bekker).

Mercurius unus Cœlo patre, Die matre natus, cujus obscœnius excitata natura traditur, quod adspectu Proserpinæ commotus sit; alter Valentis et Coronidis filius, is qui sub terris habetur, idem Trophonius; tertius Jove tertio natus et Maia, ex quo et Penelopa Pana natum ferunt; quartus Nilo patre, quem Ægyptii nefas habent nominare; quintus quem colunt Pheneatæ, qui et Argum dicitur interemisse ob eamque causam Ægyptum profugisse atque Ægyptiis leges et litteras tradidisse. Hunc Ægyptii Thoth appellant, eodemque nomine anni primus mensis apud eos vocatur (Cic. de Nat. Deor. III, 22).

Et hos quinque, sive indigenas, sive alienigenas, theologorum apud Ciceronem Mercurios unum esse Platonis Ἑρμῆν, et in omnibus unam eandemque λόγου facultatem illam inesse, præsens, ut speramus, disputatio demonstrabit. Platoni nempe circa sermonem seu verbum, quod quidem mentem et cuncta quæ sunt mentis manifestet [1], præcipue ver-

[1] Plat. Cratyl. infra: τὸν τὸ λέγειν τε καὶ τὸν λόγον μησάμενον....... ὁ λόγος τὸ πᾶν σημαίνει..... ἀληθής τε καὶ ψευδής. Confer. Creuzer. annot. ad Opusc. Mythol. in Meletem. I, p. 33.

sari Hermæ notio videbatur : ex qua scilicet dei deorum nuntii munera pleraque, commercium hominum, fraudes tum rebus gestis tum verborum artificio imprimis conceptæ, eloquentia denique pendeant. Et jam Hesiodus, multo ante Platonem, Mercurium inducit, Pandoram, postquam pectori ejus mendacia blandosque sermones et morum fallaciam indidit, sermone donantem [1], tanto ut bonorum sic malorum instrumento.

Hanc tamen λόγου notionem, quæ in Indorum, Persarum, Ægyptiorum, Phœnicum quoque religionibus tanta ceperat incrementa [2], non minus apud veteres Græcos (Pelasgos dicunt) esse elaboratam, Samothracum initia nos edocent, in quibus eminebat Mercurius ille quem primo loco ponit Cicero. Nimirum his in mysteriis, quæ Cabirorum nuncupantur, et Bœotiæ quondam, Atticæ, Peloponnesoque communia fuere, Hermes seu Cadmus, poprio nomine [3], idem Cadmilus, Diis magnis, ut

[1] Ἐν δ' ἄρα οἱ στήθεσσι διάκτορος Ἀργειφόντης
Ψεύδεά θ' αἱμυλίους τε λόγους καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Τεῦξε Διὸς βουλῇσι βαρυκτύπου· ἐν δ' ἄρα φωνὴν
Θῆκε θεῶν κῆρυξ....... Op. et D., v. 77-80.

[2] Confer. Antiquitat. Religion. s. Symbol. et Mythol. gall. vers., lib. I, cap. IV et V, t. I, p. 225 sq., 245, 292 et 293, not. ; lib. III, cap. IV, t. I, p. 444, not. 8; lib. IV, cap. II, *passim*, t. II, præsertim in excursib. t. I, p. 851 sqq., 869 sq.

[3] Pelasgicum est nomen. Κάδμος ὁ Ἑρμῆς παρὰ τοῖς Τυρσηνοῖς (Tyrrhenis Pelasgis). Etymol. Gudian., p. 290, correct. ab O. Müller. in Orchomen., p. 461, n. 1. Κάδμιλος ὁ Ἑρμῆς Βοιωτικῶς (quod idem est), Tzetz. in Lycophron., v. 162, coll. 219.

loquitur Varro [1], Cœlo et Terræ, juxta alios Soli et Lunæ cosmogonico sensu ministrabat, mundum ab origine recta ratione (λόγῳ) formatum, eadem quotannis recreatum exhibens, inter utrosque medius [2]. Ea enim sententia erat fabulæ hieraticæ quam in Samothraces sacris explicari dicit Herodotus [3], et ad quam Cicero alludit, quum Mercurium adspectu Proserpinæ commotum esse refert, scilicet *Ithyphallum*, ut eum a Pelasgis primi Græcorum effingere Athenienses didicerunt. Mercurius ille igitur vere cœlestis, quanquam obscœna satis figura, qui et mentem effectricem procreando mundo interfuisse, et mundum hunc rationis seminalis legibus, si rite interpretantur Platonici [4], perpetuo contineri significet.

Alia nunc specie nobis apparet Hermes, pelasgicus semper, semper mentem generatricem, quæ mundum et vivere faciat et informet, vocemque fecundam et opitulantem repræsentans. Is est Mercurius, qui sub terris habetur, unde oracula petentibus profert, idem recte a Cicerone cum Tropho-

[1] De lingua lat. IV, 10.

[2] Confer. Antiq. Relig., lib. V, sect. I, cap. II, art. III, t. II, p. 288-301.

[3] II, 51, *ibi* Bæhr.

[4] Plotinus, Porphyr., alii apud Creuz. ad Cic. de N. D. III, 22, p. 604 sq., coll. Antiq. Relig. t. II, p. 297 sq. (λόγος ὁ πάντων ποιητικὸς καὶ ἑρμηνευτικὸς..... σπερματικὸς λόγος ὁ διήκων διὰ πάντων..... λόγος ὁ διὰ πάντων πεφυκώς).

nio compositus, heroe illo Bœotorum altore et fatidico. Hermes enim inferus sive *Chthonius*, et apud Atticos *Erichthonius* dictus, modo deus, modo heros, agrorum colendorum auctor habebatur et præses [1]. Quum autem dii inferi et ipsi conferre opes putentur, quarum quidem fons cum eis ima tellure condatur iisdemque operantibus nunquam deficiat, inde evadit Hermes lucrificus (κερδῷος), ut pote qui lucrum faciat hominibus; inde agriculturæ inventio, divitiarum originis, adeum delata est. Quemadmodum enim ex Proserpina vel Daïra Cadmilus ille seu Ithyphallus Hermes, secundum nonnullos, Eleusinem heroem suscepit [2], id est Bonum Eventum et tanquam frugum proventum, ita Jasion cum Mercurio infero Trophonioque plane unus et idem, ex Cerere Plutum genuisse dicitur [3]. Quod si nunc raptam a Plutone in agro Eleusinio Proserpinam reputemus, et Mercurium animarum ducem (*Psychopompum* Græci vocant), de quo infra, eadem prorsus esse agraria et infera numina persuasum habebimus, mentemque corpus magnum ubique agitantem, cœlo-

[1] Etymol. M., p. 371, Sylb.: οὕτως ἐριούνιος Ἑρμῆς καὶ χθόνιος καὶ ἐριχθόνιος Ἑρμῆς, coll. Etymol. Gud., p. 208, 31. *Cf.* Creuzer ad Cic. de N. D., p. 607 sq.; et Antiq. Relig., t. II, p. 327 sqq.

[2] Pausan. I, Attic., 38. Ἔλευσις ab ἐλεύθω, *venio*.

[3] Hesiod. Theogon., v. 969 sqq. *Cf.* Creuzer. Meletem. I, p. 53; et Antiq. Relig. *l. c.*

que et in hac terra necnon apud inferos præsentem, certissime deprehendemus.

Ecce novo, ut videtur, adspectu prodeuntem Arcadum Mercurium, Ciceroni tertium illum, in monte Cyllene, Jove et Atlantide Maïa, Pleiadum una, procreatum, qui quidem ex Penelope Pana filium habuit. Quamobrem et pecudibus et pascuis præerat, unde merito Νόμιος dicebatur, *Cyllenius* quoque [1]. Præterea cum nympha quadam *Polymele* amore conjunctus, *Eudorum* ex ea suscepisse traditur [2]. Enim vero illum Penelopa potiri nequivisse ferunt, nisi prius ad magicas artes et in capri formam se convertisset [3]. Hermes igitur, his in Arcadum fabulis, cum Pane, nato suo, fere totus coalescebat. Quis autem caprinum deum unum eundemque esse ac Pelasgorum Ithyphallum non perspiciat, e cujus vi vegetante et fecundante

[1] Κυλλήνιος a Κυλλήνη. De hoc epitheto Eustath. ad Iliad. II, 603, XV, 618; Odyss. XXIV, 1, coll. Spohn de extrema Odyss. parte, p. 38 sq.; Apollodor. III, 10, 2; Pausan. VIII, Arcad., 17.—De Νομίω, Homer. Hymn. in Mercur., *passim;* Hesiod. Theogon. 444, *ibi* Schol.; Apollodor. *ibid.;* Cornutus de N. D. 16, p. 165 Gal. Cæterum Bœotii pastores Bœotiæ suæ Mercurii natalia vindicabant, quem genitum esse fabularentur in monte Cerycio (Κῆρυξ) apud Tanagram, qua in urbe Hermes duo templa habebat, alterum κριοφόρου, arietem gerentis, alterum προμάχου (Pausan. IX, Bœot., 20 et 22).

[2] Homer. Iliad. XVI, 179 sqq. Πολυμήλη, quæ multas oves habet; Εὔδωρος, dives, munificus, cum Pluto comparandus. *Cf.* et Iliad. XIV, 490 sqq.

[3] Lucian. Dial. Deor. XXII, t. II, p. 76 Bip., *ibi* Hemsterh., p. 319. Patet hanc Penelopen non eam esse omnino quæ Ulyxi nupta fuit, qualem nempe finxerunt ἐποποιοί.

vita omnis, tum naturæ, tum animantium, imo et animorum exoriatur? Scilicet quam cum Proserpina modo Cadmilus Samothracius, hanc Cyllenius *Phales* [1] nunc maxime cum Penelopa rem gerit. Quum vero Virgilius, libro Georgicon tertio [2], Pana quondam canit, deum Arcadiæ, munere niveo lanæ captam fefellisse lunam, in nemora alta vocatam (nempe candidum in arietem mutatum eam pellexisse), mythus est idem planiore etiam et quasi pellucida significatione [3].

Igitur et rebus gestis et habitu et fabularum commentis, quatenus fieri potest, ad verum sensum revocatis, hi omnes diversarum Græciæ partium Mercurii in unum quodammodo conspirare videntur Pelasgorum Hermen vel Cadmilum, et hunc cum *Thoth* Ægyptiorum Phœnicumve illo mirifice concinentem. Cujus quidem concentus consensusque et naturæ cognationis conscios fuisse Pheneatas Arcadas in aperto est, quippe qui patrium Mercurium (quintum vult Cicero), Argi interfectorem, ob eam causam in Ægyptum profugisse perhiberent atque Ægyptiis leges et litteras tradidisse [4]. In quo

[1] Φάλης, idem quod φαλλός. Θύοντες Κυλλήνιοι Φάλητι, Lucian. Jov. Tragœd., t. VI, p. 275 Bip., coll. Pausan. VI, 26, e quo manifestum Cyllenen Elidis ab Arcadica Cyllene propagatam iisdemque obstrictam fuisse Mercurii religionibus.

[2] V. 391 sq., *ibi* Heyn., t. I, p. 513.

[3] Ejusdem generis fuit ἱερὸς ille λόγος de Mercurio et ariete, in Matris τελετῇ traditus, quem sciens tacet Pausan. II, Corinth., 3.

[4] *Cf.* Antiq. Relig. excurs. X ad lib. III, t. I, p. 856, 863, 865,

opere mens eminet Mercurii, λόγος videlicet, ut initio diximus, dum Pan corpus ejus, seu virilem corporis effectum, et vere φύσιν exhibet. Illam autem Mercurii mentem ratamque rationem refert, non solum qui Bœotiæ Pelasgis litteras et ipse detulisse memoratur Cadmus, sed etiam Arcas Evander, a quo simile quiddam Latii Aborigenes acceperunt, quique, Cadmus alter, Hermes est personatus [2].

* * *

Nunc vero quascunque mutationes subierit Mercurius ut apud Olympum et inter deos istos Epicorum poetarum speciosos sedem sibi faceret, in eo tamen et naturæ, animantium imprimis, et mentis, sagacioris illius quidem et inventricis [3], auctorem deum reperiemus. Hymnus enim homericus, qui fertur, ad Mercurium, quo nullum aliud de deo insignius exstat documentum, hunc ab ortu mirifica puerum indole depingit, astutiarum artificem,

ubi quintus ille Hermes, Thoth secundus, ex sincera Ægyptiorum doctrina illustratur, nec non et quartus, qui quidem Thoth primus est, seu Hermes Τρισμέγιστος vel Εἰκτών, ὁ λόγος κατ' ἐξοχήν. Neuter vero primitus ad Græcos pertinet.

[2] *Cf.* de Evandro et Carmenta cum Mercurio et Maïa collatis, quæ præclare a Creuzero nostro disputantur in Antiq. Relig., lib. V, sect. II, cap. III, t. I, p. 444, 445.

[3] Hermes Maïæ est filius, ait Eustathius ad Odyss. XIV, 435, διὰ τὸ ἐν ζώοις θρεπτικόν, et διὰ τὸ τοῦ λόγου ζητητικόν. Et Proclus in Plat. Alcibiad. I (t. III, p. 29 sq. Cousin), dum ad Hermen scientiam hinc, inde inventionem refert, ita concludit: ἐκ δὲ τῆς Μαίας προϊὼν, παρ' ᾗ κρυφίως ἡ ζήτησις τὴν εὕρεσιν δωρεῖται τοῖς ἑαυτοῦ τροφίμοις.

callide dolosum, furto addictum, boum raptorem, somniorum ducem, speculatorem nocturnum, januarum custodem, quique mox inter deos rebus apte gestis inclarescat. Cum aurora ipsa exortus, meridie jam citharæ chordas digitis pererrabat, vespere autem tremendi Apollinis boves furatus est [1]. Furtum illud boum Apollinis Hesiodus quoque, vel quicunque est mulierum Catalogi poetici Hesiodeus auctor, sed a Mercurio jam adulto commissum, cecinerat [2]. Ut ut est tamen, fur divinus, reus ad Jovem, Apolline accusante, factus, causam versute adeo subtiliterque dixit, ut a volentibus utrinque et bobus et cithara inter se commutatis, recens hac quidem a Mercurio inventa, finis liti impositus sit. Exinde igitur, quemadmodum Apollo musices, ita pecudum præses Mercurius, ab eo insuper felicitatis et divitiarum virgam illam pulcherrimam, auream virgam, triplici fronde et magica virtute præditam, accepit [3]. Sed vaticinationem sibimet ipse retinuit Apollo, Mercurio ad Parcas dimisso, quæ eum

[1] Homer. Hymn. in Mercur., v. 13-19, et quæ subsequuntur ingeniosissime conficta. *Cf.* Apollodor. III, 10, 2.

[2] *Cf.* Antonin. Liberal., cap. XXIII; Ovid. Metamorph. II, 685.

[3] Hymn. in Mercur., v. 529 sqq. Ῥάβδος illa, e qua Mercurio cognomen frequentissimum χρυσόῤῥαπις, et in Iliade et in Odyssea, ut infra patebit, reperitur, semper cum vi quadam magica. Quæ quidem et virgam Circes in memoriam revocat, cujus incantationes, auxiliante Mercurio, Ulysses dissolvit (Odyss. X, 277, 293, 319, 331), et hanc alteram quam in Veteri Testamento Aaron Mosesque gerunt ut et Pharaonis Magi (Exod. VII, 9; VIII, 5; IX, 23).

sortes edocerent, aut ab ipso divinationis hujus arte, quæ constat sortibus, instructo [1].

In Iliade autem et Odyssea Homeri, sicut apud Hesiodum, Mercurium adhuc apparere passim videmus tanquam propitium adjutoremque Deum, quo crescant opes, quo armentorum imprimis pecorumque greges augeantur et conserventur [2]. Idem simul prudens est Deus et versuto ingenio, qui sollerter aut dolose facta dictaque suppeditat [3]. Quo quidem juvante filius ejus Autolycus furandi pejerandique fama heroum longe clarissimus evaserat [4]. Et vaferrimus Autolyci nepos Ulysses præcipua Mercurii in tutela fuit [5]. Mercurius ipse astutæ sollertiæ multa præclaraque documenta dedit. Nempe et Martem vinculis solvit quibus eum Aloïdæ constrictum te-

[1] Hymn. in Mercur., v. 552 sqq., ubi Θριαὶ pro Μοῖραι, non sine causa, legit Hermannus, pro Parcis Sortes ipsæ, in nymphas fatidicas mutatæ. Hesych. s. v.: Θριαὶ, αἱ πρῶται μάντεις, καὶ νύμφαι· καὶ αἱ μαντικαὶ ψῆφοι. *Cf.* Apollodor. III, 10, 2.

[2] *Cf.* quæ ex Iliad. citata sunt, p. 11, not. 2. Add. Odyss. XIV, 435; Hesiod. Theogon., v. 444. Is est Hermes ἀκάκητα (Iliad. XV, 185; Odyss. XXIV, 10) pro ἀκακήτης vel ἀκακήσιος; ἐριούνης, ἐριούνιος (Il. XX, 34, 72); κερδῷος (Homeric. Hymn. *passim*). Ἐριουνίῳ præponitur σῶκος (Iliad. XX, 72, *ibi* Heyn. Observ. et Apollon. Lexic.) quem vulgo interpretantur κρατύς, alio Mercurii apud Homerum epitheto (Iliad. XVI, 181; Odyss. V, 49, etc.), a σωκῶ derivantes, possis tamen ad σώζω referre cum Welckero, Æschyl. Trilog. Prometh., p. 217.

[3] Iliad. XX, 35; Hesiod. Op. 67, 78. Ὁ σοφός, ποικιλομήτης, δόλιος, στροφαῖος. *Cf.* Spanheim ad Aristoph. Plut., v. 1158, p. 636 Beck.

[4] Odyss. XIX, 395 sqq.

[5] *Cf.* imprimis Odyss. X.

nebant [1]. Et quum, hortantibus diis cæteris, ad Hectoris exstincti cadaver ex Achillis tabernaculo furto surripiendum promptus esset, mittitur ab Jove Priamum ad Achivorum naves clanculum deducturus [2]. Tum pulchra talaria pedibus subnectit, ambrosia, aurea, quæ ipsum ferebant et supra mare et supra immensam terram, simul cum rapido ventorum flatu. Tum virgam capit qua virorum oculos demulcet quorum vult, alios vero somno consopitos excitat [3]. Sicque instructus Priamo occurrit, juveni regio similis, primum pubescenti, cujus in ore sedeat venustissimæ juventæ lepos.

Scilicet hac specie prodiit demum Hermes, postquam eum, priscis pelasgicorum mysteriorum exutum involucris, novo et nitido illo fabularum poeticarum ornatu Achivorum Ionumque induerunt vates. Fit tum deorum, Jovis imprimis, famulus atque nuntius [4], et magis ac magis præconum

[1] Iliad. V, 385. *Cf.* Antiq. Relig., lib. VI, cap. IV, t. II, p. 646.

[2] Iliad. XXIV, 23, 325 sqq.

[3] *Cf.* Odyss. V, 43 sqq.; XXIV, 1 sqq.; X, 277 sqq., etc., nec non, qua sequentibus præludendum est, pulcherrimam Virgilii imitationem, Æneid. IV, 238 sqq.:

> Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
> Pallentes; alias sub Tartara tristia mittit;
> Dat somnos adimitque, et lumina morte resignat.
> Illa fretus agit ventos, et turbida tranat
> Nubila. . . . . . .

[4] In Odyssea demum has partes agit Mercurius; nam in Iliade, si librum extremum exceperis, Iris tantum, cœlestis arcus, deorum est nuntia. Censet quidem Buttmannus (Lexilog. I, p. 217 sqq.)

(κηρύκων) similitudinem effingit, qui tam diversa apud heroas ministeria exsequebantur [1]. Atenim vel in hoc famulatu et sub hac tanta formæ conversione latet adhuc numinis antiqui ingenita vis et ratio, latent notiones eximiæ, cognominibus quibusdam aut muneribus recentis dei solennibus adhærentes. Quod nimirum Mercurii Græcanici constans est ἐπίθετον, minister aut nuntius (διάκτορος), hoc fere semper comitatur Argicidæ illud (Ἀργειφόντης) [2], quo, si quid videmus, prisci dei cum luna et cœlo stellifero commercium indicatur. Quippe nihil esse aliud et Jo juvencam et pastorem Argum, sexcentis oculis inhiantem ei, jure meritoque dixeris. Hermes autem, dum, Jovis imperio, puellam adamatam patri liberare aggreditur, hoc tantum agit, Argum interficiendo, ut proprium munus peragat, nempe ut diei noctisque, vitæque et mortis obeat vices [3].

διάκτορος epitheton, Mercurio jam apud Iliadem (II, 103; XXI, 497, *ibi* Heyn. observ., t. IV, p. 212 sq.), multo tamen frequentius apud Odysseam impositum, notionem in se habere deorum præconis, vel *præconis* (κήρυκος) κατ' ἐξοχήν, quod scilicet, ad διάκτωρ reductum, minime ex διάγω, sed ex διάκω, διήκω, διώκω, quemadmodum et διάκονος, derivetur, cursoremque ab origine et nuntium famulumque significet. *Cf.* Æschyl. Prometh., v. 943 sq., 956, 971 Wellauer.

[1] *Cf.* Odyss. XV, 319 sqq.; Hymn. in Mercur., v. 108 sqq.; Sappho ap. Athen. V, p. 192 Casaub.

[2] Iliad. *l. l.*, coll. XVI, 182; Odyss. I, 38, et *passim;* Hymn. in Mercur., v. 73, *ibi* Ilgen, etc.

[3] Hanc interpretationem apud Euripidem (Phœn., v. 1123) et Macrobium (Saturn. I, 19) inchoatam, Heynio autem (ubi supra) satis probatam, illustravit Welckerus in Æschylea Trilogia, p. 129 sqq.

Cæterum divinus præco mundi spatia cursu indefesso lustrans, cœli et terræ, superorum atque inferûm commeator exsistit perpetuus [1]. Quare et hominibus et diis præsertim nascentibus adest, vita functorum animas ad Orcum deducere paratus idem [2]. Unde et aliquando reducit eas [3], ut Somnum et Somnia, Noctis sobolem [4]. Hinc diversa illi cognomina indita [5], et cum Parcis diisque inferis familiaritas quædam, necnon, de quo supra mentio facta est, aliquid divinatorii inest muneris [6].

Hermes autem, in mythis certe popularibus, hoc præcipue eminet, quod famulante ejus et quasi intermedia opera commeatus omnino procurantur rerumque et locorum conversiones mutationesve, hominum necessitudines et commercia inter se jun-

[1] *Superis deorum Gratus et imis*, ut canit Horat., Carm. I, 10, *fin.*

[2] Quas et in Odyssea primum, ultimo libro, partes accipit. *Cf.* Sophocl. Ajac. 832, Euripid. Med. 754 (πομπαῖος, χθόνιος); Horat., Carm. I, 10, 17.

[3] Hygin. fab. CIII, CCLI, *ibi* interpret.; Virgil. supra laud.

[4] Odyss. VII, 138, *ibi* Schol. Palat.; Hesiod. Theog. 212, 758.

[5] Ψυχοπομπός, ψυχαγωγός, νεκροπομπός, ὀνειροπομπός, ὑπνοδότης. *Cf.* Eustath. ad Odyss. VIII, 278, p. 311 Basil.

[6] Eundem fuisse primitus Mercurium χθόνιον, ἐριούνιον sive πλουτοδότην, ψυχοπομπόν, etc., ac Plutonem seu Haden (Πλούτων, dives, Ἀΐδης vel Ἄϊς, qui non videtur) probabiliter opinatur Schwenckius in Etymol. mythol germanice scriptis, p. 123 sqq. Nempe in Gigantomachia, apud Apollodor. I, 6, 2, Mercurius adhuc Ἄϊδος κυνέην gerit, dum hic apud Pindarum (Olymp. IX, 50 sqq., coll. Odyss. XXIV, 5) Mercurii ῥάβδῳ instructus est, qua mortalia corpora ad Orcum compellit.

guntur, negotia administrantur, cuncta denique parantur quibus vita humana augetur et viget. Qui quidem viam monstrat euntibus, horum dux et comes [1], necnon januis ædium adsistit custos, quas aut claudit, re postulante, aut aperit, cardinibus versis [2]. Idem foro præest, in quo de negotiis tum publicis tum privatis voce disceptatur, in quo emendi vendendique fit mercatura, et vis eloquendi vincit. Quin mercaturæ Mercurius proprie deus est lucrique quod inde redit [3]. Sed et gymnasiorum deus ac palæstræ, in qua corporis exercentur vires, lacertorum pedumque excellit agilitas [4]. Mens nimirum et corpus in Mercurii numine mire coalescunt, quorum utriusque habilitas ex eo pendet. Quapropter stadium Olympiæ ingredientibus simulacrum ejus videbatur, ipseque ludorum ibi commissorum habebatur præses [5], imo eorum auctor et inventor a quibusdam fertur [6]. Cujus honoris vulgo cum Hercule est particeps: ambo enim cognatione aliqua et multiplici affinitate inter se continentur.

[1] Ἐνόδιος, ἡγεμόνιος, ἀγήτωρ. Aristoph. Plut. 1160, *ibi* interpret.; Pausan. VIII, 31.

[2] Προπύλαιος, στροφαῖος, a στροφεῖς, *cardines* (supra alio sensu). Aristoph. *ibid.*, v. 1154 sqq., ut et de sequentibus epithetis.

[3] Ἀγοραῖος, ἐμπολαῖος, κερδῷος.

[4] Ἐναγώνιος. *Cf.* Eustath. in Odyss. VIII, 266, p. 309 Basil.

[5] Pausan. V, Eliac. I, 14. Myrtilus, Œnomai auriga, Mercurii filius vulgo habetur.

[6] Oppian. Cyneget. II, 27. *Cf.* Spanheim et Bergler ad Aristoph. Plut. 1162.

Hermes itaque, musices initio deus, quoniam et cavam testudinem et calamos agrestes invenit [1], gymnasticæ postea, cujus apud Græcos tantum in liberis instituendis momentum erat, mox et rhetoricæ, cuidam veluti ingeniorum palæstræ præfuit. Nam et eloquentiæ munus λογίῳ illi deo, λόγου ipsius numini, naturaliter adhæsit, et quotcunque sunt alia specimina mentis aut instrumenta, disciplinæ artesque omnes, sermo imprimis et litteræ, Mercurio inventori post tempus tributa fuere [2]. Ministrator autem deorum cœlestiumque epularum pincerna, cærimonias religionesque in deos et sacra primus instituisse perhibetur [3]. Quare pateram sicut et caduceum manu tenet [4]. Simul apud Atticos Cerycum proavus habitus est, sacræ gentis, qua oriundi in festis Eleusiniis præconum sacrificulorumque officia præstabant, ita ut qui *Hieroceryx* dictus Mercurii partes impleret [5].

* * *

In Arcadia, deinde in Attica aliisque regionibus,

[1] Hymn. in Mercur., v. 512, coll. Apollodor. III, 10, 2.

[2] Diodor. Sic. V, 75, *ibi* interpret. *Cf.* Fabricii Biblioth. Gr. ed. Harles., I, p. 89-94.

[3] Diodor. *ibid.*; Euseb. Præpar. Evang. II, 1, coll. Hymn. in Mercur., v. 115 sqq.

[4] Σπονδεῖον, κηρύκειον, *caduceus*. Κήρυκες, ab origine, inter alia, sacrificiorum apparatores fuere.

[5] *Cf.* Antiq. Relig., lib. VIII, sect. II, cap. I, t. III.

antiquissima Mercurii simulacra columnæ quadratæ fuere, ligneæ primum, post lapideæ, capite barbato et phallo insignitæ [1]. Hæ quidem columnæ, quibus *Hermarum* nomen permansit, etiam quum ad alia numina translatæ essent, ubicunque multiplicem deum præsentem sibi fingebant veteres, in agris et viis, in compitis gymnasiisque visebantur [2]. Quibus initio rudibus, mox edolatis, paulatim successit humana effigies, magis ac magis ad dignitatem divinam informata, ita ut priscus ille Pelasgorum Hermes, qualem adornaverant primi poetæ, talis et primis statuariis obversaretur, vir nempe robustus et lacertosus, barba cuneata, promissis comptisque capillis, chlamyde ut plurimum succincta, petasatus, pedibus alatis, et caduceatus. Hac sub specie in multis veteris, qui dicitur, styli monumentis cœlestem nuntium adspicere est[3]. Quod ad caduceum attinet, nil nisi oleæ ramum ab initio

[1] Τετράγωνος ἐργασία, ἄκωλοι Ἑρμαῖ, aliquando etiam pileati et palliati. Vid. Pausan. I, 24; IV, 33; VII, 22, 27; VIII, 31, 39, 48; X, 12; coll. Thucyd. VI, 27; Aristoph. Lysistr. 1093, *ibi* interpret. *Cf.* O. Müller, Archæol., p. 44.

[2] In memoriam redeunt Athenarum Hermæ, quibus sententias quæ populo proficerent insculpi jussit Hipparchus, Pisistrati filius. Isti quoque Hermæ viarum, in compitis et alibi, indices erant, unde sæpe τρικέφαλοι et τετρακέφαλοι. *Cf.* Plat. Hipparch., p. 238 Bekker; Philochor. fragm., p. 45 Siebelis; Eustath. ad Iliad. XXIV, 333; Hesych. *s. v.* Ἑρμ.

[3] *Cf.* Antiq. Relig., t. IV, tab. LXVI, *l.;* CVI, 413, 414; coll. tab. CVII, 415, cum explicat.

cogites infulis circumdatum, quorum in locum postea cesserunt angues implexi [1].

Vidimus jam apud Homerum Mercurium in juvenem mutatum, primum pubescentem et multo ætatis lepore florentem. Quæ quidem forma ad imagines fictas pictasve tarde nonnisi propagata est, nempe ut ephebus arte fieret, eximia pulchritudine et viribus simul excellens, quales e palæstra evadebant, qualemque Mercurium nunc quoque agnoscas præsidem gymnasiorum imberbem, ore non sine venustate virili, corpore cum mollitie quadam lacertoso, capillis brevibus et crispis, aliquando etiam petaso obumbratis, chlamyde post tergum rejecta vel festive circa humeros constricta. Talis inter cæteras apparet, palmæ stipiti innixa, victoriæ argumento, quæ diu Antinoï habita est insignis statua [2]. Hermes autem eloquii princeps, oratoris tantum actione ab hoc distinguitur [3]; musices deus, testudinem prope habet, quam in citharam adornavit primus [4]. At vero deorum nuntium, ut poetæ, ita artifices clarioribus indiciis

[1] Ita, post Bœttigerum in Amalthea, I, p. 104, Odofr. Müller. Et tamen nil, ut videtur, in principio, ab virga illa, unde χρυσόῤῥαπις Hermes, differre potest caduceus. Angues autem vel serpentes ad Chthonium et Trophonium Hermen pertinuisse primitus, satis est probabile. *Cf.* Schol. ad Aristoph. Nub 504.

[2] Antiq. Relig., t. IV, tab. CVII, 416, coll. CVI, 417.

[3] Antiq. Relig., t. IV, tab. CXLVIII, 418.

[4] *Ibid.* tab. ead., coll. LXVIII, 252, *f.*, et imprimis Mus. Neapol. I, 54.

effingere contenderunt : cujus et statura procera magis, et non solum tali, sed et caput et petasus, caduceus interdum, alis sunt instructa; ipse autem vadit usque aut agit aliquid, stat fere semper, aut, quum quiescit, etiam abiturus videtur [1]. Mercaturæ vero et fallaciæ auctor, veteratorque deus, sæpe in similitudinem pueri convertitur, digitum callide in ore ponentis, dum sinistra crumenam tenet [2]. Cæterum Mercurii vultus sollertiam mentis denotat, morum comitate temperatam, intentionem cogitandi leviter inclinatum caput, totaque dei in specie corporis præstantia et ingenii dexteritas mirum in modum concinunt.

Hermes, in artium operibus, arietem quandoque comitem habet, pecudum quippe custos, vel ut sacrificus, quo in munere, ut supra diximus, et pateram gerit [3]. Frequenter vero in sepulcris videtur, tanquam dux animarum, sive ψυχοπομπός [4]. Quanquam et linquentibus vitam et auspicantibus adsistit, seu cum Bacchum ex femore Jovis excipit, Herculem ex Alcmenæ utero, seu cum Achillis et Memnonis animas æquata lance pensitat [5]. Persæpe

[1] *Ibid.* tab. CVII, 419, coll. CXLVIII, 418.

[2] *Ibid.* tab. CVI, 420, coll. CXCV, 690; CVII, 423, 424. Crumena, per se satis recens, recentiori opera in monumentis artis sæpissime superaddita est.

[3] *Ibid.* tabl. CVI, 422, coll. 422 *a*.

[4] *Ibid.* tab. CIII, 421; CLVII, CLVIII, 602, 603; CCXXVIII, 778; et in gemma pulcherrima, CVII, 421 *a*.

[5] *Ibid.* tab. CX, 432; CLXXV, 653; CCXXXVI, 812.

autem fictum pictumve Mercurium deos et homines more suo deducentem, aut amoribus eorum festivam operam ministrantem adspicias [1].

Quo quidem in loco fieri nequit quin menti nobis obversetur, non modo festivus, sed et procax Hermes ille apud Homerum, Martis et Veneris adulterio seu connubio potius symbolico præsens [2]. Non est tamen cur ibi post Creuzerum moremur, qui mythi illius sensum reconditum, Samothracum religionibus erutum, tam feliciter enodavit [3]. Ipse Hermes voti compos fuit; hujus enim ex congressu cum Venere (Græcis *Aphrodite*) duplex natus est *Hermaphroditus*, in quo sexus utriusque, virilis ac muliebris, notas, dignitatem et venustatem apte adeo copulaverunt artifices [4]. Poetæ rursus Mercurio et Veneris filio fabulam finxere satis lepidam, apud Ovidium legendam [5], qua veteris figmenti rationes et causas, dudum exoletas, pro suo libitu excogitavere, non ad Phallum attendentes neque ad sacra pelasgica, quibus hæ haud dubie continebantur. Cum Mercurio præterea coëunt, sed diverso prorsus coïtu, in columnis illis quadratis quæ signorum habuit antiquissima, dii complures deæque,

[1] Ex. c. tab. CXVI, 679; CLXXIV, 652, etc., ejusd. oper.

[2] Odyss. VIII, 266 sqq.

[3] *Cf.* Antiq. Relig., lib. V, sect. I, cap. II, t. II, p. 299 sq.; et t. IV, pl. XCV, 380.

[4] *Ibid.* tab. CVI, 425, 426, cum explicat.

[5] Metam. IV, 285 sqq., *ibi* Gierig.

ei, propter communionem aliquam seu notionis seu muneris, temporis decursu consociati. Inde vero capita illa geminata orta sunt, quibus et geminata nomina, Hermerakles, Hermathene, Hermeros, Hermares, Hermopan, Hermanubis, cætera, quæque in gymnasiis (de tribus prioribus certum [1]) vulgo visebantur.

* * *

Quod ad Romanorum *Mercurium* attinet, nomen ejus a *mercibus* plerumque trahitur [2], et ipse revera tanquam mercaturæ deus Romæ præsertim colebatur. Præcipuum habebat templum non longe a Circo Maximo. Festo autem die illius, qui idibus maiis erat, sacrificia ante portam Capenam factitabant mercatores, ut deum sibi propitiarent, et aqua vicina, Mercurio sacrà, præteriti perjuria temporis abluebant, nova parantes [3]. Horatii bene notum hymnum, quo vivide perstringuntur quæcunque de Herme suo fabularentur Græci, supra a nobis explicata, re quanquam dubia, huic festo compositum fuisse volunt. Nomen ipsum *Maii* mensis a *Maïa*, Romanis matre aut nutrice tellure [4], Mer-

[1] Nempe gymnasiis cum Mercurio præerant Hercules, Minerva et Cupido.

[2] Festus *s. v.* — Servius (ad Virgil. Æneid. VIII, 138) aliique a *medius currere* deducunt, sensu quidem multiplici. *Cf.* Isidor. Orig. VIII, 11.

[3] Ovid. Fast. V, 663 sqq.

[4] Macrob. Saturnal. I, 12. *Cf.* Antiq. Relig., lib. V, sect. II, cap. V, t. II, p. 504.

curii autem genitrice, derivatum, deum hunc, ut apud Græcos, ita apud incolas Latii veteres, ad agrorum cultum initio spectasse monstrat. Quæ quidem res eo confirmatur quod Tuscorum Hermes *Turms* appellabatur, nomine *Termino* consonante, cujus in tutela dei, lapidi vel stipiti similis, agrorum fines esse putabant [1]. Si vero hinc ad terminantem deum et priscam Hermarum attenderis figuram, inde ad nomina *Hermes, Turms, Terminus* cum vocabulo illo, quod græce et ἕρμα sonat et columnam dicit, fere convenientia, erit sane aliquid quod mireris. Et latinus fortasse *Mercurius*, si rationem nominis, ut loquuntur, generaliorem consideres [2], non discrepantem habebit sensum. Sed et forsan, quæ Mercurio subest, notio ipsa, tam varias in partes distracta, has et rerum et verborum consonantias effecit [3].

[1] Dionys. Halic. Antiq. Rom. II, 9. *Cf.* Antiq. Relig., t. II, p. 486 et 495.

[2] Radicem, quæ dicitur, indo-germanicam *Merken*, unde *Mark* limes, finis, et gallicum *marquer*. *Cf.* Baur, Symbol. et Mythol. II, 1, p. 146.

[3] *Hermæ* nomen, sicut ipsam illam dei notionem, ad sermonem seu verbum commodissime retulerimus, quod quidem, ut supra diximus, mentem cunctaque cum ea manifestat, quodque, vinculum rerum omnium et quasi medium, quidquid aut indicat aut distinguit, conjungit sejungitve, continetque et sustinet, usquequaque declarat. Qua propter ab ἔρω, εἴρω, unde Ἑρμῆς, ἕρμα, ut a *sero sermo*, deducendum videtur. Patet enim notiones sermonis, vinculi, limitis aut termini (simul et indicis et columinis), vocabulis ipsis velut in unum coalescere. *Mercurius* vero, index quippe et mercator

Quod si Romanis rerum scriptoribus fides habenda, Mercurii nomen olim et apud Germanos et apud Gallos insigni in honore fuisse credibile est. Hi quidem, auctore Julio Cæsare [1], in eo omnium inventorem artium, viarum atque itinerum ducem colebant, eumque ad quæstum pecuniæ mercaturasque habere vim maximam arbitrabantur. Germanos autem Cornelius Tacitus [2] refert humanis hostiis Mercurio suo litare consuevisse, quemadmodum et Gallos Teutati illi compertum est, qui et Martis et Herculis, Mercurii etiam locum apud eos tenebat. Scilicet Teutaten eundem esse volunt qui *Theuth* vel *Taaut* Phœnicibus fuit, eumque ab his, nec non Ogmium illum, belli simul et eloquentiæ deum, e cujus ore exeuntibus auri electrique catenis vere pendebant homines devincti, in Europæ nostræ partes ad Occidentem vergentes esse importatum [3]. Nos vero, quæstione hac paulum implicata nunc quidem omissa, satis habebimus iterasse verbo quod alibi monuimus, nempe apud ipsos Romanos Herculi et Mercurio multum inter se et cum Marte, alio deo, necessitudinis interfuisse [4].

et cursor, non aliam seu nominis seu officii multiplicis rationem habet. *Cf.* Lennep. et Scheid. Etymol. ling. gr., p. 221, coll. 196.

[1] De bello Gallico VI, 17.

[2] De Morib. Germanor. IX, coll. Lucan. Pharsal. I, 444; Lactant. Inst. I, 21.

[3] Amad. Thierry Gallor. Histor., t. II, p. 78; Michelet, Franciæ Histor., t. I, p. 41 sq.

[4] *Cf.* Antiq. Relig., lib. IV, cap. complem., t. II, p. 238.

Ut autem Romani per Herculem, ita per Mercurium, a quo oriundos se jactabant, Thracum jurabant reges [1], huncque usum servavere Athenienses [2], in quo, nusquam augustior, vocis sermonisque, sanctissimi societatis humanæ vinculi, deus eminet.

[1] Herodot. V, 7.

[2] Spanheim ad Aristoph. Nub. 1239, al. 1223.

FINIS.